

Alternativ og supplerende kommunikasjon

Spespednettverk samling 14 ved Kristine Ellefsen (og Anne Kristoffersen)

Slik er det hos oss...

Program

- 09.00-11.30: Hva er ASK?
- 11.30-12.15: Lunsj
- 12.15-14.00: Meningsfylte situasjoner og de viktige samtalepartnerne.

Dere!!!

Erfaringer fra ASK?

I hvilke miljøer?

Holdninger..?

Bakgrunnsteori

Kommunikasjon:

- comunicare = dele eller gjøre felles
- Kommunikasjon kan beskrives som utveksling av informasjon mellom mennesker.
- Det å bli sett og forstått er et grunnleggende behov man antar at alle mennesker har, **uavhengig** av hvilken måte de uttrykker seg på.

Kommunikasjonsfunksjoner

Uttrykke ønsker og behov

Uttrykke tanker og meninger

Informasjonsoverføring

Sosial nærhet, sosial etikette

Indre tale

Kommunikasjonsstrategier:

Å begynne og avslutte en samtale

Å opprettholde en samtale og ta tur

Å kunne velge og skifte tema

Å kunne reparere brudd

Refleksjonsoppgave

- Hva bruker vi kommunikasjon til?
- Hvilke kommunikasjonsmåter har vi?

- Tankevekker:

Se punktene under funksjoner og strategier, hvordan er dette for de med tale- og kommunikasjonsvansker?

Hva bruker vi kommunikasjon til?

Påkalle oppmerksomhet - **Mase** - Velge

Diskutere - *Be om ting, aktivitet, nærhet* - Spørre om noe

Delta i turtaking - Ta sosial kontakt - **Fortelle en historie**

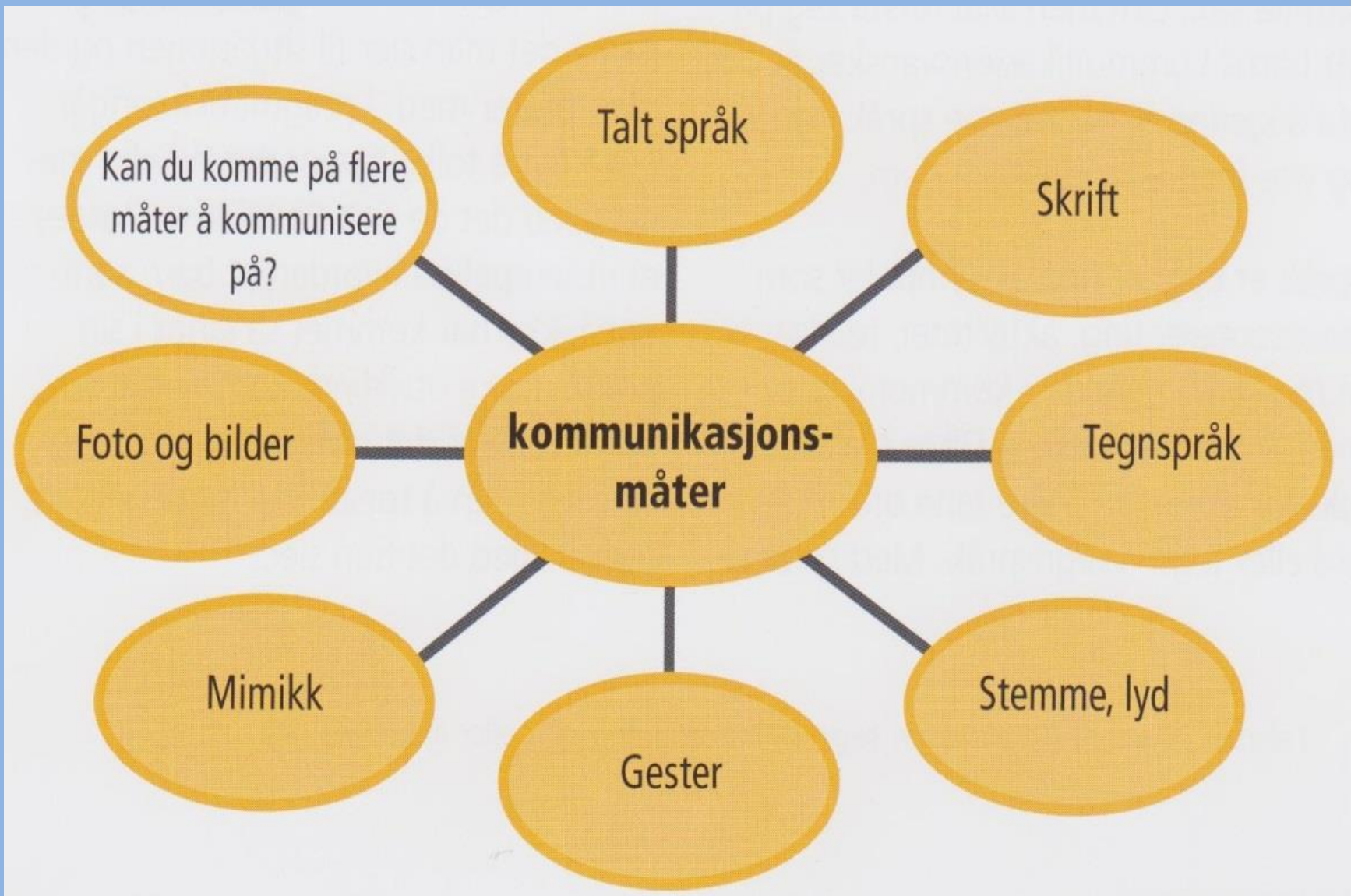
-*Sette sammen informasjon* - **Delta i rollelek** - Hilse

Fortelle en vits - *Late som* - Krangle - **Svar**

Protestere - Uttrykke følelser - *Beskrive*

Instruere andre - **Kommentere** - Kreve

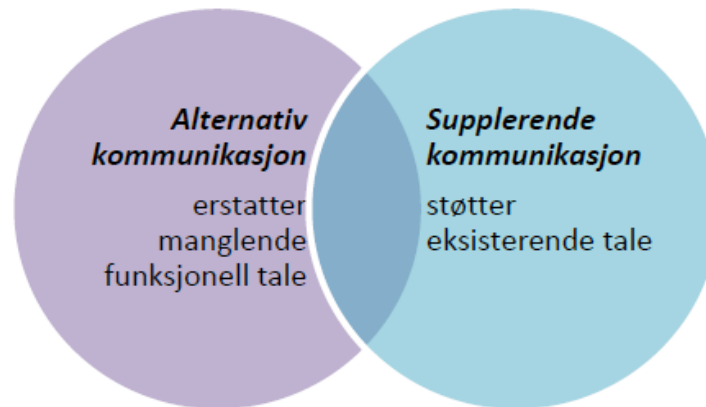
Gi uttrykk for en mening

Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)

ASK kan være alt som hjelper mennesker til å kommunisere effektivt når tradisjonelle måter å kommunisere på ikke strekker til.

Alternative og supplerende kommunikasjonsformer (ASK)

- ASK viktig for mennesker som
 - helt eller delvis mangler funksjonelt talespråk
 - av andre årsaker trenger støtte i sin kommunikasjon

Funksjonelle hovedgrupper Tetzchner og Martinsen 2002

- Uttrykksmiddelgruppen
- Støttespråkgruppen
- Språkalternativgruppen

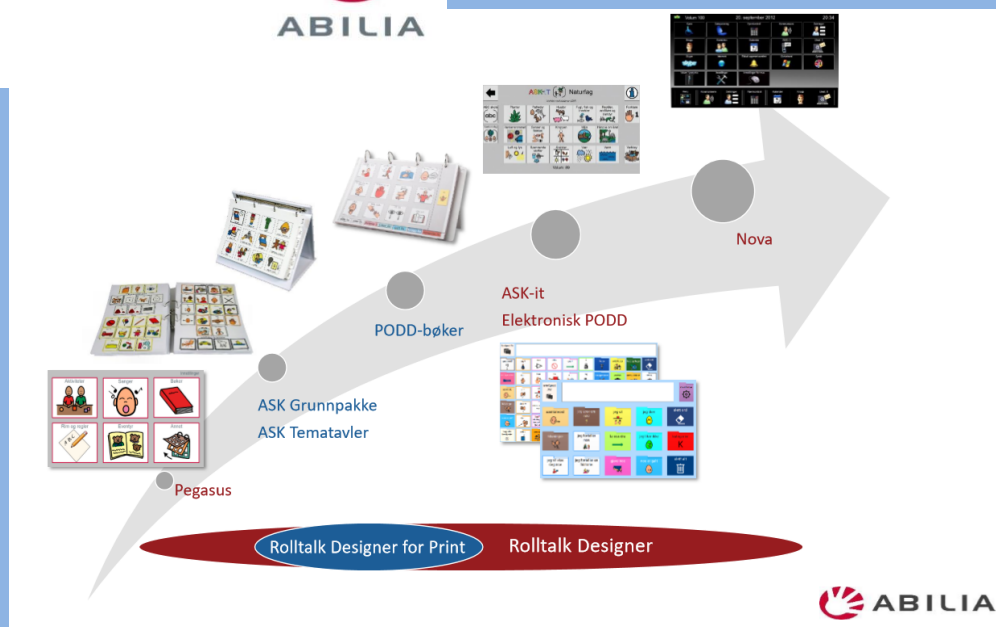

ASK-FORM	FORDEL	MULIGE HINDER
Kroppskommunikasjon	Naturlig, nedarvet Er alltid med	Begrensede uttrykksmuligheter
Objekt som ASK	Konkret kobling til mening	Begrensede uttrykksmuligheter Vanskelig å ta med Hjelpemiddelavhengig
Foto	Spesifikt og personlig	Spesifikt og personlig Hjelpemiddelavhengig
Tegnede bilder og symboler	Viss språklig utviklingsmulighet	Hjelpemiddelavhengig
Tegn som ASK	Til en viss grad naturlig Er alltid med Store språklige utviklingsmuligheter	Omgivelsene må kunne tegn Økt krav til motorikken
Grafisk symbolspråk-bliss	Store språklige utviklingsmuligheter	Omgivelsene må kunne lese eller tolke bliss Hjelpemiddelavhengig
Tale hjelpemiddel	Auditiv tilbakemelding Kan brukes i kombinasjon med annen ASK	Tekniske problem Hjelpemiddelavhengig

Kommunikasjonsprosessen
(teknisk og sosialt)

Planlagt
språkutvikling og
kommunikativ
kompetanse.

- **Tilgang til tilpassede hjelpemidler**

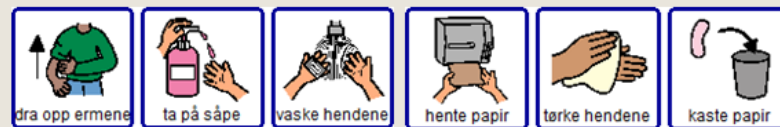
- Startpakke(r)
- Tematavler
- Kommunikasjonsbøker
- Talemaskiner (med innhold)

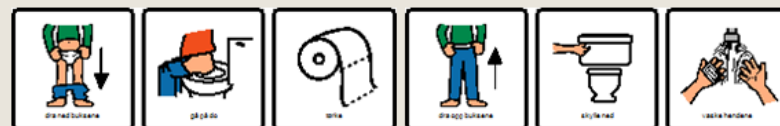

Handlingskjeder i rutinesituasjoner

Håndvask

Toalett

Talk

Core

In the Park

brother

sister

grandmother

I want to feed dog

Let us play

mother

father

grandfather

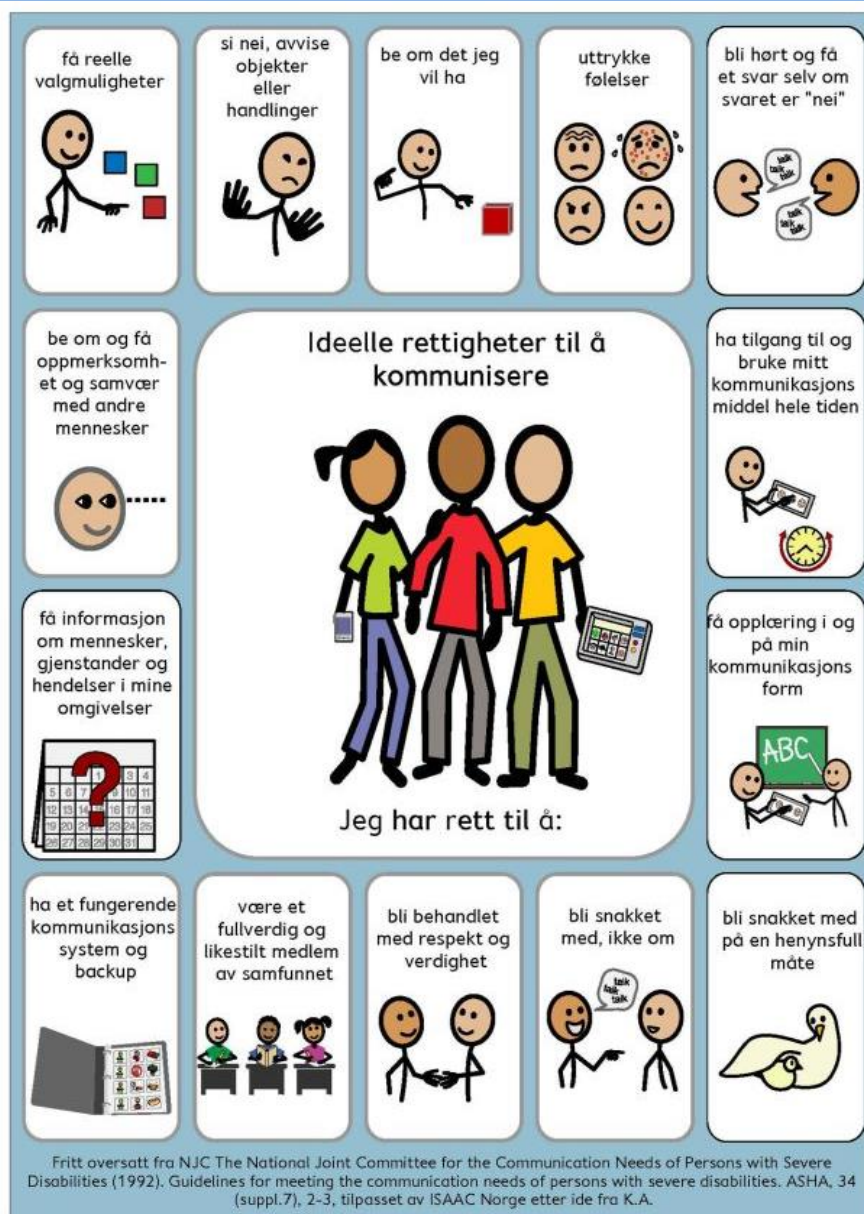
Straks en liten pause

<https://youtu.be/ydMnc-bqyro>

Mening og
ytringsfrihet

Ratifisert
konvensjon i
2013. Personer
med nedsatt
funksjonsevne

Opplæringsloven
2012

Lov om barnehage
2018

<http://www.isaac.no/assets/Nedlastbare-dokumenter/ideelle-rettigheter.pdf>

Lov om barnehager (Barnehageloven), § 19 i, første ledd, slår fast at barn som helt eller delvis mangler funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK), skal få bruke egnede kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmidler i barnehagen.

Grunnskoleelever som helt eller delvis mangler funksjonell tale og/ eller har vansker med språkforståelsen slik at de har behov for ASK, skal få benytte egnede kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmidler i opplæringen. Dette er presisert i [opplæringsloven § 2-16](#). Det samme gjelder elever, lærlinger og lære kandidater i videregående opplæring ([§ 3-13](#)), voksne med rett til grunnopplæring ([§ 4A-13](#)) og elever i private skoler ([privatskoleloven § 3-14](#)).

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/sarskilte-behov/ask/ask-i-barnehagen/rettigheter/>

Home - Dropbox | Open Trondheim 19.oktober | Alternativ og suppleren

udir.no/laring-og-trivsel/sarskilte-behov/ask

Utdanningsløpet | Læring og trivsel | Eksamen og prøver | Kvalitet og kompetanse | Tall og forskning | Regelverk og tilsyn

Du er her: [Forside](#) - [Læring og trivsel](#) - [PPT, spesialpedagogikk og tilrettelegging](#) - Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)

Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)

[ASK i barnehagen](#) [ASK i skolen](#)

Fant du det du lette etter?

JA NEI

22:11
28.11.2018

Drøftingsoppgave.

Logg på ASK-veilederen. Velg skole eller barnehage. Bruk litt tid til å bla i veilederen.

Drøft: HVORDAN KAN VI TA DENNE I BRUK?

- Les gjennom rettigheter.

Hvordan er dette på vår arbeidsplass?

- Gjør deg litt kjent med ASK-veilederen.

Hvordan kan vi ta denne i bruk?

Drøft og diskuter!

Kartlegging

- Individet: (husk kommunikativ kompetanse)

Eksisterende uttrykksformer og forståelse

Hva skal sies, til hvem, hvordan, når og hvor.

- I miljøet:

Tilgang på kommunikasjonspartnere, ressurser, kunnskap, ferdigheter, holdninger, erfaringer, tid, fysisk miljø, kommunikasjonsmateriell, hjelpemidler, organisasjonsstruktur, samarbeidsmuligheter

- Hjelpemiddelet:

Type hjelpemiddel, utprøvingsperiode.

NB! Tverrfaglig team

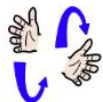
Verktøy	Målgruppe	Hvor i ASK-trappen
Kartlegging av ikke-symbolsk kommunikasjon. (Trøndelag komp.sent)	For å legge til rette for et kommunikasjonspass	Spontane handlinger til beviste handlinger
SVKS	Tidlig, før ord, den første kommunikasjonen. Kartlegging av ikke symbolsk kommunikasjon. Grundig kartlegging.	Spontane handlinger til beviste handlinger
MacArthur	Ord og gester	Bevist kommunikasjon til symbolkommunikasjon. (Videre til ord og setninger)
Vurderingsskjema for dynamisk kartlegging og tiltaksutvikling for ASK-løsninger	Vi anbefaler ikke denne. Må ha høy faglig kompetanse for å nyttiggjøre seg den. Stiller åpne spørsmål.	
Pragmatisk profil	To deler; førskolebarn og skolebarn.	Bevist kommunikasjon til symbolkommunikasjon.
Viking taleskala	Klassifisere talte ytringer	Fra 4år og oppover
CFCS (Communication Function Classification System)	Klassifisere den hverdagslige kommunikasjon, fem nivå.	I alle utviklingsnivå

ASK – trapp

Partneravhengig kommunikasjon

Kroppsspråk
Ting/Konkrete
Tegn

Spontane handlinger

Kroppsspråk

Kroppsspråk
Ting/konkrete
Tegn
Konkrete bilder og fotografier
Enkle talemaskiner

Pekeprate på tematavler
med noen få bilder

Bevisste handlinger

Kroppsspråk
I velkjente situasjoner kan
barnet med din støtte:
Vise overrekke ting, bruke
mer bestemte tegnlignende
gester, bruke PECS med
noen bilder, trykke på
talemaskin

Kommunikasjon
Ting/Konkrete
Tegn
Konkrete bilder og fotografier
Talemaskiner med plass til flere
ord

Pekeprate på tematavler med
flere bilder og flere funksjoner

Bevisst kommunikasjon

Kroppsspråk
I velkjente situasjoner kan barnet
nå mer spontant og selvstendig:
Vise/overrekke ting
bruke gester/tegn
bruke PECS med noen bilder,
peke på bilder, trykke på
talemaskin

Kroppsspråk, tegn, fotografier,
bilder og symboler.

Pekeprate på tematavler med flere
og flere bilder, iblant flere kart i en
og samme aktivitet: introduksjon av
kommunikasjonsbok

Kombinere symboler - viktig å
bruke verb og ulike kommunikative
funksjoner (for eksempel spørre,
fortelle, spøke) til og med barnet

Symbolkommunikasjon

Kroppsspråk
I flere og flere situasjoner kan nå
barnet mer spontant, fleksibelt og
selvstendig:
Vise/overrekke ting, lage tegn,
peke på bilder, bruke PECS med
stadig flere bilder, trykke på
talemaskin med mange
alternativer

Tegn, fotografier, bilder og symboler.
Talemaskiner – med mulighet til å
linke ulike sider med hverandre

Organisere barnets ordforråd i
permer, bøker, tavler, og
talemaskiner for å muliggjøre fort,
effektiv og selvstendig håndtering av
systemet.

Øke ordforrådet og kombinere
symboler –viktig å bruke ulike
kommunikative funksjoner og ulike
språklige finesser eks flertall, fortid,
framtid, spørreord

Symbolkombinasjon

Kombinerer gester, tegn, bilder,
symboler og lyd til
flereordssetninger.

Barnet er nå ikke så avhengig av
situasjonen og støtte men kan nå
spontant, fleksibelt, kreativt og
selvstendig kombinere ulike ASK/
symboler som finnes igjen på
ulike sider i hjelpemiddelet

Selvstendig kommunikasjon

LEKE-trapp

Partneravhengig kommunikasjon

Kroppsnære leker: kose og kileleker
Samspillsleker:
Imiter barnets mimikk, lyd og bevegelse

Lek med ting: Ilegg/hold ting i barnets hånd/fang eller i barnets synsfelt

Før inn ting i barnets synsfelt med en bevegelse

Spontane handlinger

Bevegelseslek: lek med sin egen kropp særlig morsomt med hender og føtter

Samspillslek: barnet spiller seg i foreldrene.

Kroppsnære leker: Kose og kilelek, gyngje på kneet, løfte høyt opp i luften, vugge og gyngje

Samspillslek: imiter barnets mimikk, lyd og bevegelse Sang og fingerregler, Borte titt tel., pekebøker

Lek med ting: gi og ta (takk, takk)
Titte i pekebøker
Datalek årsak-virkning

Beviste handlinger

Bevegelseslek: lek med kroppen, rulle rundt på gulvet
Undersøke – smake på, dra i, gripe, krafse, vifte, dytte i gang, kaste, fremkalle lyd,
Årsak – virkning: trykke med for eksempel en pop oppleke, data eller talemaskin
Samspillslek: imitasjon og turtaking, borte-titt-tei, gi og ta (takk, takk)

Bevegelseslek: løpe etter hverandre, fange, kile, løfte høyt opp i luften, vugge, gyngje og snurre
Samspillslek, sanglek og fingerregler og lese bok
Turtaking for eksempel "gi og ta lek", trille ball, ta tur med å mate dokka
Årsak – virkning for eksempel "borte titt tel" og leke gjemsel
Lek med ting: imitere og lokke barnet til å imitere med hverdagsting, byggemateriale, tepper, klosser, vann og sand
Datalek "trykk så skjer det noe" program

Bevisst kommunikasjon

Bevegelseslek: kripe, klatre, vifte, vinke og klappe hender
Undersøke ting: tømme ut, legge oppi, kaste, rulle, åpne og lukke, trykke på brytere
Årsak-virkning: ting som lyser og lager lyd, fremkalle applaus og heiarop
Konstruksjon: stable og sette ting på rad, enkle puslespill, sand, vann
Samspillslek: kaste ting og vil at noen skal gi det tilbake, borte-titt-tei, sangleker, trille ball til hverandre
Datalek

Bevegelseslek: Baselek, løpe etter, fange, gyngje, snurre, og skli på rutsjebane.
Samspillslek: gjemsel, trille ball, sanglek og fingerregler, lese bok
Lek med ting: biler, dokker, bokser, puttekaske, puslespill, dagligdagse ting, byggemateriale, togbane, vann og sand

Symbolkommunikasjon

Bevegelseslek: løpe, slås, gyngje, kjøre sparkesykkel, draleker, danse, undersøke ting, "arbeide"
Undersøke - plukke på alt
Konstruksjonslek: Bygge med klosser, duplo, sette ting etter hverandre, sand og vann
Rollelek, late som å spise og drikke, mate dokka, prate i telefonen
Samspillslek: leke gjemsel, sang og fingerregler, lese bok, enkle puslespill og spill
Datalek

Bevegelseslek: baselek, løpe etter hverandre, fange, kile, snurre, gyngje, skli i rutsjebanen og sykle.
Samspillslek: latesomlek, rollelek, enkle spill, leke gjemsel, sang og musikk, lese bok, tegne, male
Lek med ting: dokkeservise, bil, togbane, plastdyr, hverdagsting, puslespill, naturmateriale, materiale til å bygge hytte
Sortere og kategorisere
Datalek

Symbolkombinasjon

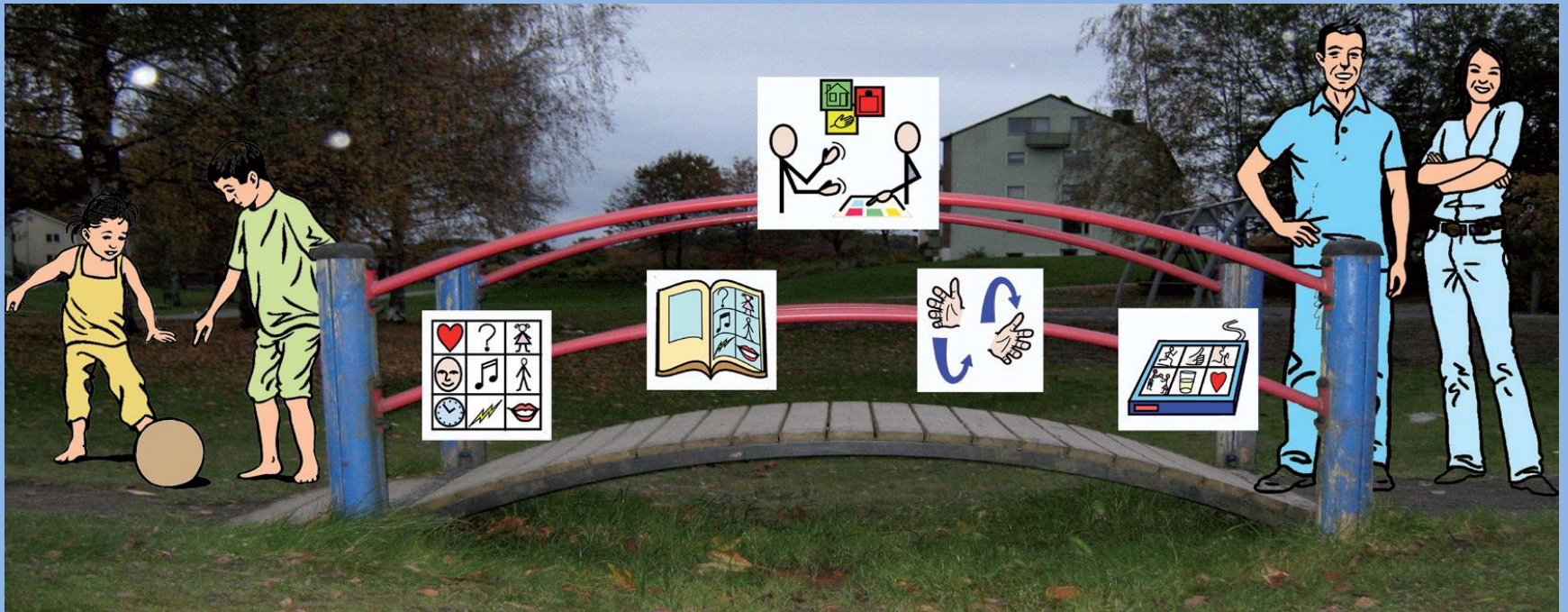
Bevegelseslek: løpe, hoppe, klatre, sykle, sparke ball, skli på rutsjebane, "arbeide",
Konstruksjonslek: bygge med klosser, togbane, duplo, bygge hytte, naturmateriale, tegne og male
Rollelek: Lek med utkleddingstøy - i begynnelsen bare noen ting som hatt, halsbånd, veske
Samspillslek og latesomlek: Prøve ut følelser ved å slå sin mamma/pappa, imitere hverdagsaktiviteter som dekke på, lage mat, feie, kaste ting
Datalek

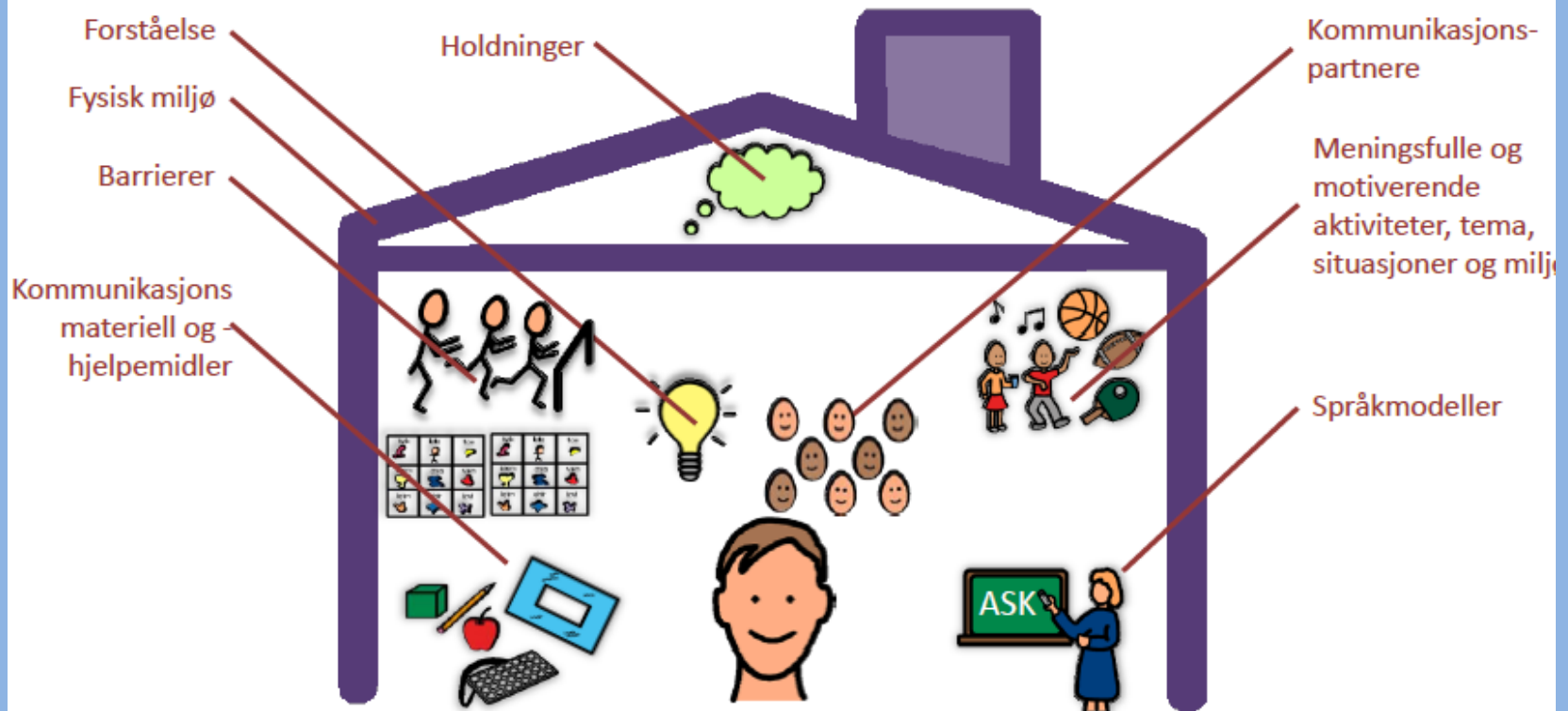
Selvstendig kommunikasjon

BRO-modellen

Komponenter i språkmiljø for ASK

Oppsummering

- Kommunikasjon
- ASK
- Ulike brukergrupper
- Ulike hjelpemidler
- Kommunikasjons-
partnere
- Kartlegging
- Rettigheter

Oppsummerende refleksjon

- Finn deg en *læringsvenn* og gå igjennom punktene. Hva kan du fortelle etter denne økta? Ta annet hvert punkt fra lista.

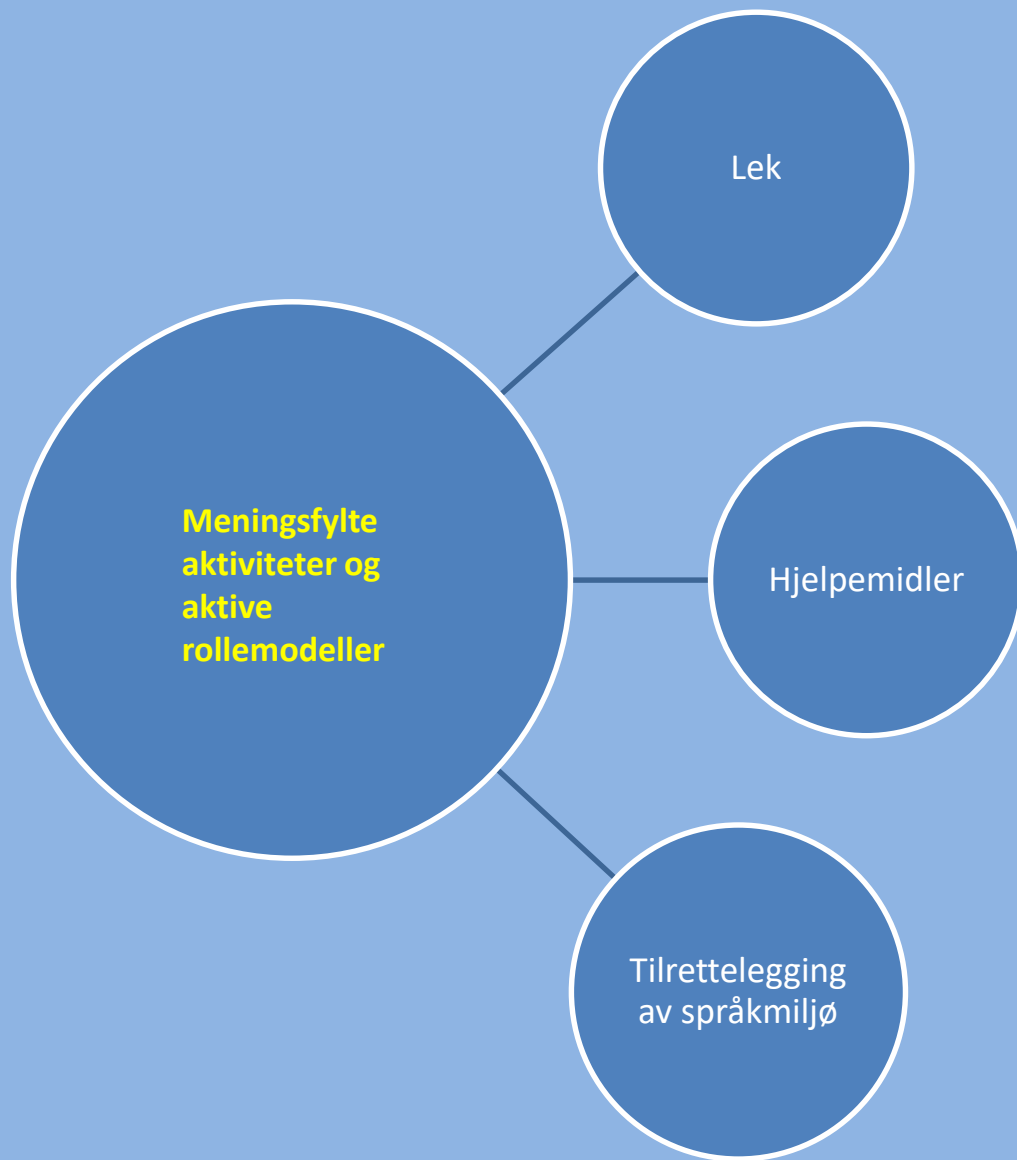

PAUSE

Tankevekker:

Nå er det lunsj. Hva om dere
kun fikk snakke om mat og
pålegg.....

PRAKTISK BRUK AV ASK- HJELPEMIDLER

Kommunikasjonspartnere

- Dominerende
- Ja/nei spørsmål
- Gir liten mulighet for innspill
- Avbryter
- Har fokus på hjelpemiddelet/teknikken
- Nærmest monolog
- Uinteressert

- Tålmodig
- Motivert
- Interessert
- Prøver å forstå
- Tolker signaler/gester
- Fortrolig med stillhet
- Gjentar og bekrefter
- Innrømmer vansker

Hovedfokus i en startfase er:

utvikling av grunnleggende kommunikative ferdigheter, imitasjon, delt oppmerksomhet i tillegg til forståelse for og bruk av symboler for å bygge språk

Fra: Tilrettelegging for samhandling, lek og hverdagssituasjo

Forslag til en arbeidsmåte ved tilrettelegging av aktivitet

1. Velg aktivitet:

- * Det må være en aktivitet som barnet liker
- * Den må gi mange muligheter til kommunikasjon og samspill

2. Bestem hvilken alternativ kommunikasjonsform som skal brukes.

3. Velg passende ordforråd du skal bruke.

Øv deg, slik at du kan være språklig modell når dere samhandler i aktiviteten.

4. Tilrettelegg miljøet rundt.

Ha nødvendig utstyr/leker og kommunikasjonsmateriell tilgjengelig.

5. Bruk kommunikasjonsfremmende strategier

Foto: illustrasjonsfoto,
Helge Hansen

Trinn1: Identifisere meningsfylte sammenhenger for kommunikasjon

Titt-tei / gjemme-lek

Trille ball

Dukke-, kjøkken- og billek

Sanger:

- "Alle killebukkene på haugen sprang"
- "Hjulene på bussen"
- "Ro, ro din båt"

Trinn 2: Legge til rette for at barna har måter å kommunisere på og gi det redskap til å utvikle kommunikasjon

Prinsipper for oppbygging av grafisk kommunikasjon

- **Kontekstuell** – organisering etter **sammenhenger**
(foto av barnet i en kontekst – tegninger av kjent situasjoner m/ "hot-spots")
- **Tematisk** – organisering etter **emne**
(leke dukkelek, spille spill, bygge bilbane, på badet etc)
- **Skjematisk** – organisert etter **hendelser/aktiviteter**
(ulike typer skript: Blåse ballong – "Kan jeg få gå på kino" - Helg etc)
- **Pragmatisk** – organisering etter **kommunikative funksjoner**
(informere, stille spørsmål, protestere, instruere andre, diskutere etc)
- **Taksonomisk** – organisering etter **kategorier/overbegrep** (personer, dyr, bygninger etc)

Eirin Brænde, NAV TILDE

buss 	mammaene 	pappaene 	babyene
hjulene 	dørene 	viskerne 	
ja 	nei 	gøy 	ferdig

Trinn 3: Å velge vokabular

DUKKELEK

Substantiv

dukke, kropp, hår, hånd, fot, mage, øre, nese, øyne, hode, fingrer, smekke, bleie, kjole, genser, bukse, sko, flaske, skje, fat., klut, håndkle, teppe, rangle,

Verb

spise, kle på, kose, vaske, klappe, gre, bysse, le, grine, hoppe, sove, danse, sitte, krype, gå, ligge, holde, hjelpe, vise

Adjektiv

Glad, fin, flink, tom, søt, langt, kort, stor, liten, gøy,

Språkhandlinger

Hvor er? Hva heter?
Den er under. Den er over. På siden av. Mer, ferdig, en gang til, kan du gjøre det? Jeg vil. Takk

Farger

Rød, blå, gul, hvit, svart, lilla, rosa

Antall

En, to, tre, fire, fem, seks, sju,

Trinn 4: Tilrettelegge miljøet slik at det støtter opp om kommunikasjon

Posisjonen

Tilgjengelighet

Inkludering

Skjerming

Engasjement

Språkmiljø

Trinn 5: Bruk tilpassete strategier for å støtte opp om, og å gi mange muligheter for kommunikasjon

Modellering /
Pekprating

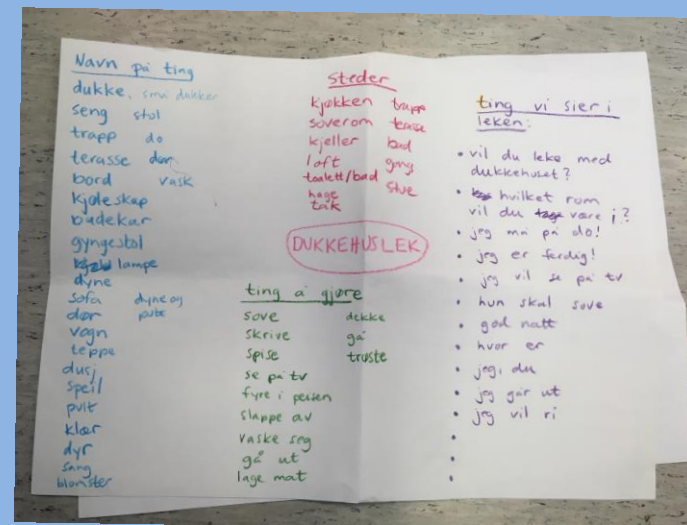
Aktive
rollemodeller

Oppstart i 1.klasse "skape eierforhold"

Eksempel stasjonsundervisning:

- samtale rundt å være samtalepartner og se ulike ASK-hjelpemidler
- prøve ut hjelpemidler
- ekspertgruppe
- ta i bruk

bi effekter; nøkkelpersoner, til nytte for mange, faglig, begreper,

Dukkelek		Skal vi leke sammen?		Jeg trenger å si mer!	
hvem?	skal	ikke	og	dukte	dukt
hvor?	kan	ha	av	bord	do
jeg	vil	få	i	stol	teppe
du	er	trenger	på	klær	sofa
vi	sove	hjelpe	spise	badekar	seng
dere	lage mat	leke	vaske	se på TV	gå

Tilrettelegging av språkmiljø i barnehage

- Bruk av et visuelt språkmiljø,
- Merking av rom, kasser med symbolspråk
- Tydeliggjøring av valg av aktiviteter

Startpakke

Før en søknadsprosess til NAV har vi utviklet en startpakke med som bygger på de samme prinsippene som Pegasus.

Utgangspunktet var hvordan vi kunne finne gode strategier for å fremme kommunikativ kompetanse på et tidlig tidspunkt. Hvordan bruke virkemidler som visuelle scener sammen med et ordforråd knyttet til meningsfull aktivitet.

Ikke vente å se, men komme raskt i gang

Voksne som samtalepartnere

- gi tid til øving
- sette mål for de voksne
- konstruere situasjoner

Tilrettelegging av språkmiljø i skolen

Eg har rett til

- Å lære frå andre, og dei av meg
- Å ikkje ha hjelparen min som partner
- Å ha ein lærar med forventningar til meg
- Å kunne utvikle ekte vennskap
- Å ha ei inkludert framtid saman med vener
- Å vere gruppeleiar
- Å vere ein del av klassa mi
- Å bli stilt spørsmål, og kunne svare
- Å vere elev i klassa mi, ikkje gjest
- Å få utfordringar som gjer at eg utviklar meg

Statped

ASK gjennom hele dagen:

I samling
I klasserommet
På stasjoner
I undervisningen
I friminuttet
På SFO
ADL
Lekser

*I spontan tale....
Barnehage vs skole*

**Tid, Tålmodighet og
Tilrettelegging!**

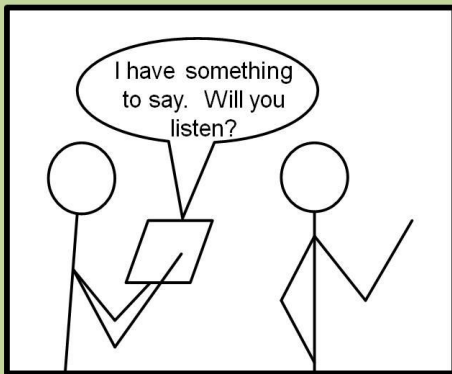

Ulike situasjoner krever ulike ASK-løsninger.

Hva er funksjonelt? Hva er viktigst her å nå?

Språkutvikling.

Løse symboler, tavler, bøker, smykker, elektronisk, kroppsspråk,

**Everyone has something to say
and just needs a way to say it
and to be heard.**

Husk de tre viktige T-ene når du jobber med
ASK:
Tid, Tålmodighet og Tilrettelegging!

Praktisk oppgave

a) Se for deg din arbeidsplass og dine brukere. Velg ut en (eller flere) situasjon(er). Når er du en god kommunikasjons partner? Gi eksempler.

b) Er det et tidspunkt i løpet av dagen du kan tilrettelegge for en meningsfylt situasjon? Hvilket hjelpemiddel kunne du hatt bruk for i en slik situasjon?

c) Lag en skisse av et hjelpemiddel og prøv å tenke ut et ordforråd. Bruk de 5 trinnene.

D) Ta med til din arbeidsplass og prøv ut.